

arenaidé
premissförlag

自由廣場

Taiwan

Den okända och hotade demokratin

JOJJE OLSSON

TAIWAN

Den okända och hotade demokratin

ISBN: 978-91-89077-03-4

© Arena Idé, Stockholm, 2020

Författare: Jojje Olsson

Foto framsida: Pixabay

Rapporten kan laddas ner från www.arenaide.se/rapporter

JOJJE OLSSON

Jojje Olsson är journalist och författare sedan 2007 bosatt i Asien, där han rapporterat på plats för över 100 svenska publikationer. Han bor sedan 2016 på Taiwan, efter att ha blivit nekad nytt visum till Kina på grund av sitt arbete. Jojje tog 2010 sin magisterexamen i journalistik vid University of Hong Kong, en utbildning med fokus på att rapportera om Kina. Detta är hans sjätte bok sedan dess.

Förord	6
Inledning	8
Den okända demokratin	8
Flykten till Taiwan (1945–1975)	10
Från en kolonialmakt till en annan	10
Massaker med maskingevär	11
Taiwan som livlina och geopolitisk spelbricka	12
Terror genom gummiparagrafer	14
Olika folkgrupper och språk	14
Politiskt envælde	16
Diktatorn är död, länge leve diktatorn! (1975–1988)	18
Internationell utfrysning	18
Diktatorns son	19
Taiwans ekonomiska underverk	21
Taiwans demokratiska vägval (1988–2000)	24
Studentprotester	24
Ingen kompromiss	25
En omöjlig kompromiss	26
Flexibel diplomati	28
Maktpartiet röstas bort (2000–2008)	30
55 år av maktmonopol bryts	30
Namnbyten och steg mot självständighet	31
Kinesiska påtryckningar	33
En vanärad president	34
Kuomintang's comeback (2008–2016)	36
Kina i fokus	36
Belöningar från Peking	37
Solrosrörelsen välter regeringen	38
Ma möter Xi	39

Nya allianser och samarbeten (2016–2018)	40
En progressiv president	40
Straffad av Kina	41
Riskspridning	42
Militära provokationer	43
Dramatiskt mellanårsval	44
Kinas björntjänst (2018–2020)	46
Ett alltmer hotfullt Kina	46
Hongkong förändrar spelplanen	47
Kinesiska cyberkampanjer	48
En egen kulturell identitet	49
Omvärlden avgör	51

Förord

De flesta förknippar nog Taiwan med ”Made in Taiwan” och därigenom kanske också med billiga leksaker och konsumtionsvaror, särskilt de av oss som är lite äldre. Taiwan var tidigt en framgångsrik ekonomi i Asien. Men sedan förvann Taiwan ur blickfånget. Det var nästan som om Taiwan med sina 23 miljoner invånare hamnade i ”radioskugga”. Möjligen flimrade en nyhetsnotis förbi då och då. Men så mycket mer var det nog inte.

Det finns i dag inte heller någon bok på svenska att köpa om Taiwan. De som getts ut finns numera på antikvariaten. Möjligen dyker Bengt Johanssons bok från 2006 *Kina – Taiwan* upp i en gammal bokhylla.

Finns det något skäl att bry sig om denna lilla ö öster om Kina? Vi vill hävda att det finns starka skäl att öka kunskapen om Taiwan. Vi menar också att vi i Sverige bör öka kontakterna och utveckla samarbetet med landet.

Taiwan fortsätter trots permanenta hot och press från Kina att fördjupa och utveckla demokratin. I vissa avseenden framstår landet som ett föredöme för hur demokratin kan utvecklas och fördjupas i digitaliseringens era.

Det hör förvisso till historien att Taiwan fram till 1980-talet var en diktatur. Men demokrati- och studentrörelsen som växte fram då var framgångsrik, vilket ledde till att Taiwan kunde genomgå en demokratisering.

Även i Kina uppstod en demokrati-rörelse under 1980-talet men den slogs skoningslöst ned på Himmelska fridens torg i Peking 1989. De protesterande studenterna sköts ihjäl och stridsvagnarna krossade hoppet om en demokratisk utveckling i Kina. Antalet dödsoffer i hela Kina räknas i tusental. Kommunistpartiets makt befästes.

Taiwan och Kina var alltså båda diktaturer. Det ena landet valde demokrati och det andra fortsatt och stenhård diktatur. Under senare år har Xi Jinping skärpt förtrycket och repressionen i Kina ytterligare.

Det finns också en ekonomisk dimension som gör att landet är intressant. Taiwan är en stor ekonomi och vissa sektorer är i världsklass. Landet är världsledande vad gäller halvledarutveckling, många

laptops kommer från Taiwan och textilindustrin uppvisar en imponerande förmåga att utveckla nya textilmaterial.

Men Taiwan är samtidigt också en skör och utsatt demokrati. En viktig orsak är att landet är satt under kontinuerlig press från Kina som konsekvent och ihärdigt försöker destabilisera landet. Kinas agerande för att slå ner demokratisträvandena i Hongkong har blivit en väckarklocka också för Taiwan. Men i Taiwan finns många människor och ett starkt civilt samhälle som vill försvara rätten till ”Freedom of Speech”. Taiwans och Kinas historia sedan inbördeskriget är komplicerad men Taiwans försvar för demokrati och mänskliga rättigheter får inte krossas av Kinas diktatur.

Det är med andra ord hög tid att vi i Sverige ökar och fördjupar våra kunskaper om Taiwan. Det skulle kunna beskrivas som ett uttryck för solidaritet eller varför inte humanism.

Taiwan – den okända och hotade demokratin är ett viktigt bidrag för att fler ska kunna lära sig mer om landet som i så hög grad glömts bort.

Vi vill rikta ett varmt tack till journalisten och författaren Jojje Olsson, som här delar med sig av sin djupa kunskap om Taiwan, dess historia och kultur. Och inte minst redogör för Taiwans trängda situation i skuggan av ett alltmer hotfullt Kina.

Ulf Mårtensson

Konsult

Håkan A Bengtsson

VD Arenagruppen

Inledning

Den okända demokratin

I januari 2020 hade jag privilegiet att på plats följa Taiwans sjunde presidentval. Med egna ögon bevittnade jag på nära håll en samlad president Tsai Ing-wen hålla segertal i vårt presstält på valnatten, efter en kampanj som präglats av varningar och påverkan från Kina. I talet uppmanade hon andra länder att se på det demokratiska Taiwan som en partner, snarare än som ett problem på grund av hoten från diktaturen i Peking.

På senare år har kinesiska myndigheter nämligen trappat upp de militära hoten mot Taiwan, och samtidigt intensifierat sin kampanj för att frysa ut landet internationellt. De regeringar, organisationer eller företag som inte samarbetar kan vänta sig olika former av straff. Men utsattheten till trots så fortsätter den taiwanesiska demokratin att frodas. När den amerikanska tankesmedjan Freedom House år 2020 släppte sitt årliga frihetsindex återfanns Taiwan på plats 25, före Österrike och Spanien. I hela Asien – hem åt tre femtedelar av världens befolkning – är det bara den japanska befolkningen som åtnjuter bättre politiska och civila rättigheter än den taiwanesiska.

Likaledes är Taiwan det näst högst placerade asiatiska landet på Reportrar utan gränzers globala index för pressfrihet, framför flera europeiska nationer. Kina å andra sidan hittas fyra från slutet av 180 länder på detta index, bakom Syrien och Saudiarabien. Ett liknande mönster kan ses i internationella rankningar gällande allt från transparens till akademisk frihet och mänskliga rättigheter.

Tyvärr är det inte många svenskar som känner till att denna progressiva lilla ö är en av Asiens absolut mest välfungerande demokrati-er. Ännu färre känner till den imponerande resan som ligger bakom. Så sent som 1987 rådde här undantagstillstånd, och det första presidentvalet hölls först 1996. Sedan dess har Taiwans politiska system och värderingar utvecklats i en helt motsatt riktning än dito på det kinesiska fastlandet.

Taiwan utgör nu en oas av frihet i en region som annars domineras av auktoritära regeringar. Landet skulle kunna vara en viktig samarbetspartner för att sprida demokratiska värderingar i Östasien.

Men istället bistår västerländska aktörer ofta Kina med att marginalisera Taiwan, lamslagna av rädsla för Pekings reaktioner.

Hur blev det så här? För att förstå frågan krävs kunskap om bakgrunden. Denna text avser därför att fylla tomrummet av information på svenska om Taiwans politiska utveckling i modern tid, med visst fokus på relationen med Kina. För det är viktigt att här förstå mekanismerna bakom de kinesiska anspråken på Taiwan, samt hur öns egen befolkning skiftat uppfattning i frågan.

Vidare finns även en inhemska demokratisk framgångssaga värd all uppmärksamhet. Styvnackade taiwanesiska aktivister har slagits för politiska rättigheter sedan den japanska ockupationen i slutet av 1800-talet, tills att ön blev en ofrivillig sista utpost för det kinesiska inbördeskriget mellan Mao Zedongs kommunister och Chiang Kaisheks nationalister.

Endast under de senaste dryga två årtiondena har Taiwans demokrati tillåtits att blomstra. Det är en imponerande utveckling att studera, inte minst i tider när Kinas påtryckningsmetoder gör sig alltmer kännbara även på svensk mark.

Flykten till Taiwan (1945–1975)

Från en kolonialmakt till en annan

När andra världskriget äntligen slutade, hade Taiwan varit en japansk koloni i exakt 50 år. Sedan 1937 hade Japan styrts enligt en politisk doktrin vid namn kominka, i syfte att helt inkorporera kolonin i kejsardömet. Detta innebar främjande av det japanska språket, att befolkningen fick japanska namn samt att religiösa och andra sedvänjor anpassades till shintoismen. Tanken var att formandet av en japansk identitet skulle underlätta rekryteringen av så kallade frivilliga till de alltmer vidlyftiga japanska krigsäventyren. Kampanjen var på många vis lyckad. Även om tvång givetvis förekom, så deltog 200 000 taiwaneser på Japans sida under andra världskriget. Många av dem hade – låt vara genom hjärntvätt – lärt sig älska Japan som sitt eget hemland.

Vid tiden för Japans oundvikliga kapitulation var nationalistpartiet Kuomintang (KMT) Kinas internationellt erkända regering. Då den kinesiska Qing-dynastin hade styrts över Taiwan i 211 år innan den japanska ockupationen, var det få utanför ön som hade några invändningar mot att den efter krigsslutet tillföll Kina. Men bland taiwaneserna själva såg det annorlunda ut. Förvisso såg många utan tvekan fram emot det japanska kolonialväldets slut. Det fanns rent av de som till en början var positiva till att införlivas i den kinesiska nationen, där merparten av Taiwans drygt sex miljoner invånare trots allt hade sina rötter. Men efter bara en kort period under KMT:s styre, framstod det snart för stora delar av befolkningen främst som att en kolonialmakt bytts ut mot en annan.

För liksom hela Kuomintang, var styret av Taiwan under guvernören Chen Yi hopplöst korrupt. Ön plundrades på resurser och infrastruktur, som skeppades till det kinesiska fastlandet för att bistå KMT i inbördeskriget mot Mao Zedongs kommunister. Eller helt enkelt för tjänstemäns och officerares personliga vinning. Arbetslösheten ökade; inflationen och matpriserna sköt i höjden.

Japanerna hade – sina övergrepp till trots – hanterat Taiwan som en slags mönsterkoloni och framtida tänkbar modell för hur erövrade områden skulle skötas. Infrastruktur och utbildningsväsende byggdes ut. Diskriminering och våldsamheter var inte lika utbredda som

på exempelvis den koreanska halvön eller andra japanska kolonier. Det existerade till och med lokalval och ett visst mått av självstyre. Att detta kastades omedelbart överbord när KMT tog över Taiwan. Öns befolkning sades nu ha blivit ”förgiftade” av den japanska närvaron.

Mandarin infördes som officiellt språk, på bekostnad av de lokala dialekter som merparten av befolkningen talade. Endast mandarin tilläts inom medier och utbildningsväsende. Gator döptes om till kinesiska namn. Något självstyre blev det givetvis inte tal om; istället användes språket som verktyg för allehanda diskriminering. Politisk och ekonomisk makt tillföll personer som talade mandarin, vilket företrädesvis var medlemmar eller företrädare för KMT. Två nya departement inrättades för att garantera de nya myndigheternas totala monopol på inrikes ekonomisk aktivitet samt handel med utlandet.

Massaker med maskingevär

I början av 1947 – alltså knappt ett och ett halvt år efter att KMT tagit över Taiwan – kom tjänstemän från ett av dessa departement att starta en händelse vars fasor spelar stor roll i taiwanesisk politik än i dag. 27 februari detta år konfronterade sex stycken tjänstemän en kvinna som sålde tobak utanför ramarna för det statliga monopolet. En av dem tappade tålamodet och slog till henne i skallen med sin gevärskolv. En folkmassa samlades och stämningen blev orolig. Ett varningsskott gick av och träffade en förbipasserande, som dagen efter avled av skadorna. Skottet ställde till en kalabalik som tvingade tjänstemännen att fly till den lokala polisstationen. Den omringades i sin tur av uppretade taiwaneser med krav på att rättvisa skulle skipas. Tjänstemännen fick dock skydd av polisen och kunde senare lämna stationen oskadda.

Uppgifter om händelsen spreds som en löpeld i ett samhälle där missnöjet redan nått kokpunkten. Dagen därpå iscensattes en stor strejk med tillhörande protester utanför monopolmyndighetens kontor i huvudstaden Taipei. Återigen krävde folkmassan att de ansvariga skulle ställas till svars. I brist på gehör tågade hundratals av demonstranterna istället mot guvernör Chen Yis kontor. Där möttes de av militär som öppnade eld rakt in i folksamlingen, med flera

döda och skadade som följd. Några av demonstranterna beslutade sig då för att istället ockupera den nationella radiostationen. Därifrån sändes ett meddelande ut över hela Taiwan med budskapet om att det nu var hög tid att revoltera mot KMT:s tyranniska styre.

Debacket gick till historien som 228-incidenten eller 228-massakern, med anledning av att händelsen ägde rum 28 februari. Det var dock bara början på ett par groteskt blodiga månader. Radiomeddelandet hade hörtsammats av många, och i en dryg vecka förekom regelrätta strider landet över mellan å ena sidan lokalbefolkningen, å andra sidan KMT:s polis och militär. Chen Yi gav under detta inledande skede intryck av att vilja kompromissa och förhandla för att få slut på oroligheterna. Men under tiden rapporterade han i hemlighet om det inträffade till Kuomintangens ledare Chiang Kai-shek, som befann sig på det kinesiska fastlandet, upptagen med inbördeskriget mot Mao Zedongs kommunister. Chen begärde nu förstärkningar för att slå ner vad som beskrevs vara ett uppror lett av kommunistiska kollaboratörer.

Förstärkningarna anlände 8 mars till hamnarna Keelung i norr och Kaohsiung i söder. Det urskillningslösa dödandet påbörjades så snart soldaterna landstigit. Undantagstillstånd infördes, och gatorna rensades med hjälp av maskingevär. En kampanj för att slå ner det så kallade kommunistiska upproret inleddes och förklarades inte avslutad förrän 15 maj. Det är än i dag oklart hur många som fick sätta livet till under dessa tio veckor. 1992 släppte taiwanesiska myndigheter en uppskattning av dödssiffran på mellan 18 000 och 28 000. Dessa inkluderade många ledare och viktiga personer inom den löst sammansatta rörelsen som redan under den japanska ockupationen förespråkade taiwanesiskt självbestämmande.

Taiwan som livlina och geopolitisk spelbricka

Kuomintangens ursinniga reaktion på protesterna måste ses mot bakgrund av partiets försämrade läge i det kinesiska inbördeskriget. Denna extremt blodiga konflikt startade redan 1927, men upphörde tillfälligt då nationalisterna och kommunister i alla fall på pappret gick samman mot den japanska invasionen under andra världskriget. För sin insats i världskriget belönades Kina som enda asiatiska representant med en av fem platser i Förenta nationernas säkerhetsråd,

när organisationen grundades 1945. Eftersom KMT då var landets internationellt erkända regering, blev det Chiang Kai-sheks regim som representerade Kina i FN.

Knappt hann japanerna lämna landet innan det kinesiska inbördeskriget blossade upp igen. Och utvecklingen överraskade många. Mao Zedongs kommunister erövrade allt större delar av Kinas fastland, och snart var Taiwan ett av få områden som KMT fortfarande kontrollerade. Ön visade sig bli en livlina för nationalisterna. I maj 1949 infördes nytt undantagstillstånd på Taiwan, i syfte att förbereda en enorm evakuering dit av omkring två miljoner av Kuomintangs tjänstemän och militärer. I slutet av året blev Taipei officiellt den nya huvudstaden i Republiken Kina med KMT vid rodret. Samtidigt blev Peking huvudstad i Folkrepubliken Kina, som Mao Zedong så känt utropade från Himmelska fridens port 1 oktober samma år.

Det såg länge ut som att kommunisterna skulle erövra även Taiwan. USA:s gamla trogna allierade Chiang Kai-shek hade förlorat mycket av sin lyster efter att ha drivits ut från det egentliga Kina. Dock lyckades KMT besegra de kommunistiska styrkorna i en viktig strid vid Kinmen, bara sex kilometer från det kinesiska fastlandet. Segern vid denna lilla ö – som fortfarande är taiwanesiskt territorium – satte tillfälligt stopp för Mao Zedongs planer på att attackera Taiwan.

Sedan kom global realpolitik till Kuomintangs räddning. Koreakrigets utbrott 1950, samt en upptrappning av det kalla kriget, gjorde Chiang Kai-sheks regim relevant igen. I egenskap av utpost för att hejda kommunismens expansion i Östasien blev Taiwan plötsligt en viktig allierad för västmakterna och inte minst USA. Ön översköldes med en rad olika militära och ekonomiska bistånd. 1954 undertecknades en försvarspakt mellan USA och Taiwan, som föreskrev att den ena sidan skulle ge bistånd och militär hjälp till den andra i händelse av attack. Avtalet hindrade de facto Kina från att invadera Taiwan, och gav samtidigt välbehövlig hjälp för Chiang Kai-shek att upprätthålla sin alltmer skrala legitimitet som hela Kinas rättmätiga ledare.

Terror genom gummiparagrafer

Med 228-incidenten i färskt minne, såg KMT spöken överallt efter sin omlokalisering till Taiwan. Flytten blev början på en period som kom att kallas ”den vita terrorn” och vara i fyra årtionden. Kuomintang kom att styra Taiwan genom en rad bestämmelser som införts på det kinesiska fastlandet mitt under brinnande inbördeskrig. Redan 1948, innan undantagstillståndet, antog KMT temporära krigslagar för hela Kina som åsidosatte konstitutionen.

Dessa gjordes snart ännu tuffare. 1949 ändrades exempelvis den ökända artikel 100 i Republiken Kinas lagstiftning, som gjorde det straffbart med minst sju års fängelse att ens planera en handling som ansågs hota statens intressen. Året därpå antogs en särskild lag för att straffa vad som benämndes som förrädare. För att vara på den säkra sidan gjordes ett tillägg i denna lag känd som ”artikel 2:1”. Den stipulerade kort att planering av subversiv verksamhet straffas med döden.

Det rådde med andra ord ingen brist på gummiparagrafer för den gamla regimens polis, militär och underrättelsetjänst att använda sig av när hela apparaten förflyttades från Kinas enorma landområde till en ö av Jämtlands storlek. Vid minsta misstanke kunde personer helt enkelt försvinna. De dök sedan upp i fängelse, eller inte alls. För anhöriga fanns det sedan ingenstans att vända sig för en förklaring till varför en familjemedlem fängslades eller hittades död på gatan.

Den vita terrorn var som intensivast på 1950-talet, då den främst riktade sig mot misstänkta kommunist sympatisörer. Från 1960-talet användes den i ökad utsträckning även mot individer eller organisationer som i olika utsträckning förespråkade taiwanesiskt självbestämmande. Detta kom snart att ses som ett lika stort hot mot Kuomintangs regim. För samtidigt som KMT envist gjorde anspråk på att vara hela Kinas rättmätiga regering, så existerade en stark lokal identitet med rötterna i en självständighetsrörelse som verkat redan under den japanska kolonialtiden.

Olika folkgrupper och språk

Innan Japans ockupation var Taiwan befolkat delvis av aboriginsk ursprungsbefolkning, men till ännu större del av migranter från sydöstra Kina vars familjer ofta bott på ön i ett par århundraden. Den

största av dessa folkgrupper var hoklo, som mestadels emigrerat från vad som i dag är den kinesiska provinsen Fujian, rakt över det blott 160 kilometer breda sundet som skiljer länderna åt. Med tiden kom dessa migranter att kalla sig själva för etniska taiwaneser, och som modersmål tala ett språk som i dag är känt som taiwanesiska. Språket i sig är en dialekt av språkgruppen Min som fortfarande existerar i Kina. Även om taiwanesiskan är lik en del andra dialekter av Min som talas i östra Kina, så skiljer det sig ungefär lika mycket från rikskinesiskan mandarin som svenskan skiljer sig från engelskan.

Att införa mandarin på bekostnad av detta språk var bara ett steg i ledet för att upphöja den kinesiska kulturen över den lokala. Givetvis utövade KMT full kontroll över utbildningssystemet. Redan där odlades en personkult av Chiang Kai-shek som påminde om Mao Zedongs dito i Kina. Diktatorn fanns inte bara som staty över hela Taiwan och på alla landets sedlar; han prydde också grundskolornas läroböcker. Återigen på bekostnad av den lokala identiteten, genomsyrades samhället av antikommunism och den kinesiska nationalism som utgjorde grunden i KMT:s ideologi.

Detta skapade en polarisering som fortfarande kvarstår i dagens Taiwan. Befolkningen delas ofta upp i *benshengren* ("folk som kommer från provinsen") och *waishengren* ("folk som kommer från utanför provinsen"). Provinsen syftar här på Taiwan. Den förra benämningen innefattar taiwaneser vars familjer bodde här innan KMT:s omlokalisering 1949. Den senare benämningen används följaktligen för invånare vars familjer flyttade hit i samband med denna omlokalisering.

Traditionellt har *waishengren* haft den politiska och ekonomiska makten, även om man alltid varit en numerär minoritet. Innan KMT flydde hit bodde som sagt redan sex miljoner människor på ön, som helt saknade relation till partiet. Än i dag utgör hoklo – den största folkgruppen bland *benshengren* – ungefär 70 procent av Taiwans invånare, varav många fortfarande har taiwanesiska som modersmål. Andelen *waishengren* uppskattas i dag till omkring 15 procent av den 23,5 miljoner stora befolkningen.

Politiskt envælde

Kuomintang gjorde alltid anspråk på att företräda det ”fria Kina”, jämfört med det ”röda Kina” som styrdes från Peking av Mao Zedongs kommunister. För att hålla uppe detta sken och kunna fortsätta representera Kina i FN, var man beroende av stöd och sympati internationellt. Man kunde därmed inte vara lika skamlöst totalitär i sin maktutövning. I alla fall inte utåt sett. När Republiken Kinas konstitution antogs i slutet av 1947, beskrevs KMT därför bara som ett parti bland andra.

Men verkligheten såg givetvis helt annorlunda ut, och påminde inte så lite om det politiska klimatet på det kinesiska fastlandet. Förutom ovannämnda utomrättsliga terrorkampanjer var valfusk och manipulering praxis. Finansieringen av regeringen och KMT var i praktiken en och samma; skatteintäkterna gick alltså inte till staten utan direkt in i partiet. Personkulten kring Chiang Kai-shek innefattade även hans fru Soong Mei-ling, som ständigt visades upp i de hårt kontrollerade medierna och prydde landets frimärken.

I ytterligare ett drag som påminner om det röda Kina, så avskaffades tidsbegränsningen för presidentämbetet 1960. Chiang Kai-shek kunde nu styra landet på livstid. Allt detta skapade frustration bland de många *benshengren* vars kultur och politiska önskemål skiljde sig helt från regimen. Deras krav och ambitioner välde nu fram likt vatten genom en bortsprängd dammlucka, när Chiang Kai-shek gick ur tiden 87 år gammal i april 1975.

Diktatorn är död, länge leve diktatorn! (1975–1988)

Internationell utfrysning

Chiang Kai-shek hade varit Taiwans president i fem ämbetsperioder. Hans begravning blev ett kvitto på den intensiva personkulten. I huvudstaden Taipei kunde invånare ses sörja på ett vis som påminde om ärkefienden Mao Zedongs död ett år senare, eller för den delen statsbegravningar i det moderna Nordkorea.

Men det fanns som sagt taiwaneser som gick i helt andra tankar. Redan 1949 började tidningen Free China publiceras. Dess linje var att Taiwan behövde en stark politisk opposition. När Chiang Kai-shek 1960 slopade tidsbegränsningarna för presidentämbetet protesterade Free China högljutt. Som en reaktion planerade flera personer med kopplingar till tidningen att, tillsammans med andra aktivister, grunda China Democratic Party. Detta ledde till flera arresteringar med efterföljande summariska rättegångar och långa fängelsestraff. Free China upphörde att existera, och övervakningen av den liberala intelligentsian intensifierades betydligt.

Men missnöjet försvann förstas inte med fängelsedomarna. Snarare tvärtom. Under 1970-talet började en rörelse vid namn *tangwai* ta form. Direkt översatt betyder termen ”utanför partiet”. Det handlade om en lös sammansättning politiker och aktivister som verkade utanför Kuomintang's ramar, och nu började organisera sig för att på allvar utmana partiets maktmonopol. Rörelsen ville se fullständiga politiska och civila rättigheter – inklusive allmänna val – samt Taiwans status som självständig nation. I mångt och mycket liknade kraven de som demonstranterna i samband med 228-incidenten uttalat tre årtionden tidigare. För att mobilisera etniska taiwaneser mot det kinesiska styret användes martyrer, symboler och litteratur från såväl denna händelse som motståndet mot den japanska kolonialmakten.

Samtidigt blev Taiwans internationella status alltmer prekär. Flera länder – varav Sverige 1950 blev det första i väst, följt av bland andra Storbritannien och Frankrike – etablerade diplomatiska kontakter med regimen i Peking. Enligt den så kallade ”ett Kina-principen” innebar detta per automatik att de diplomatiska kontakterna

med Taiwan avslutades. Såväl Taipei som Peking insisterade nämligen på att det bara finns ett Kina, och därför omöjliggjorde ett erkännande av den ena regeringen normala diplomatiska kontakter med den andra.

Den geopolitik som bara ett par årtionden tidigare hade räddat Kuomintang, verkade nu till dess nackdel. Ideologiska meningskiljaktigheter ledde vid mitten av 1950-talet till en brytning mellan de kommunistiska stormakterna Kina och Sovjetunionen. När Vietnamkriget rasade, började väst närma sig Kina gradvis för att sätta ytterligare press på Sovjetunionen som var Hanois närmaste allierade. 1971 besökte president Richard Nixons säkerhetsrådgivare Henry Kissinger i största hemlighet Peking för samtal med premiärminister Zhou Enlai. Samma år röstade FN:s generalförsamling för att ersätta Taipei med Peking som representant för Kina.

Året därpå besökte Nixon själv Peking, varefter normaliseringen i relationerna mellan USA och Kina snabbades på betydligt. I början av 1979 gick så även USA hela vägen och etablerade diplomatiska kontakter med Peking på Taipeis bekostnad. Detta skedde med bara ett par veckors varsel, och gav upphov till stora protester i Taipei, där bland annat den amerikanska ambassadörens bil slogs sönder och samman när han lämnade sin beskickning i fordonet. Händelsen gav givetvis regimen i Peking en enorm hävstång i relationen till Taiwan. Redan samma år ändrade Kina officiellt taktik från att vilja ”befria” ön med militära medel, till att erbjuda en så kallad återförening på fredlig väg.

Diktatorns son

Mannen som styrde Taiwan i dessa tider av inre och yttre påtryckningar hette Chiang Ching-kuo. Han var den avlidne diktatorns enda biologiska son, och tillika en lojal följeslagare till sin far sedan tidiga år. Efter flykten till Taiwan var den yngre Chiang 1950–1965 chef för Kuomintangs hemliga polis, följt av försvarsminister 1965–1969. Han blev sedan vice premiärminister och slutligen premiärminister 1972–1978. Än viktigare så blev Chiang Ching-kuo efter sin fars död genast KMT:s partiordförande, och valdes 1978 till president av Taiwans nationella församling.

Chiang Kai-sheks död utgjorde ett ypperligt tillfälle för *tangwai* att flytta fram positionerna. För att fylla tomrummet efter Free China, grundades redan 1975 The Taiwan Political Review som den första av många liknande politiska tidskrifter utanför Kuomintangskontroll. Det stod snart klart att *tangwai* trots rådande undantagstillstånd höll på att förbereda etableringen av ett politiskt parti. På den internationella dagen för mänskliga rättigheter, 10 december 1979, arresterades flera av rörelsens aktivister tillsammans med personer bakom en tidskrift vid namn Formosa.

Aktivisterna hade anordnat en demonstration i den viktiga hamnstaden Kaohsiung, ett traditionellt fäste för taiwanesisk aktivism vid öns sydspets. Demonstrationen urartade i sammandrabbningar med militärpolis och säkerhetsstyrkor. Som ett eko från svunna dagar så dömdes flera av deltagarna till stränga straff på upp till livstids fängelse. Händelsen är känd som Formosa-incidenten eller Kaohsiung-incidenten, och var ett tydligt bakslag för en allt modigare politisk frihetsrörelse. Men samtidigt banade det hårdnackade motståndet väg för flera viktiga politiska förändringar under de kommande åren.

För även om Kaohsiung-incidenten visade med all tydlighet att Chiang Ching-kuo var en maktfullkomlig diktator utan vare sig makt-delning eller demokrati på agendan, så genomfördes det under hans tid vid makten en rad politiska reformer. Han regim blev gradvis alltmer tolerant mot politiska dissidenter. *Benshengren* befordrades till viktigare positioner än tidigare. Framför allt under sin andra mandatperiod med början 1984, tillät den yngre Chiang ett betydligt större mått av yttrande- och pressfrihet. 1985, i ett tal på årsdagen av Republiken Kinas konstitution, meddelade han att Taiwans nästa president inte skulle komma från familjen Chiang, eftersom ärvda ledarpositioner är något som endast förekommer i totalitära stater.

Sedan en tid tillbaka hade KMT tillåtit allmänna val till ett begränsat antal platser i den lagstiftande församlingen. Den var ändå på många vis underställd den nationella församlingen, som var en kvarleva från gamla dagar vars delegater 1947 hade valts in på livstid, och där KMT utövade närmast total kontroll. Kandidaterna som ändå ställde upp i valet till den lagstiftande församlingen gjorde det som fristående, men var nästan utan undantag en del av *tangwai*.

Det var dessa politiker som 1986 tog steget fullt ut och bildade ett oppositionsparti vid namn Democratic Progressive Party (DPP). Undantagstillståndet som alltså rådde på Taiwan innebar att oppositionspartier per definition var olagliga. Ända beslutade Chiang Ching-kuo denna gång att DPP inte skulle upplösas och att dess initiativtagare inte skulle åtalas. Partiets medlemmar tilläts dessutom fortsätta ställa upp i parlamentsvalen som fristående kandidater. Sommaren 1987 tog Chiang Ching-kuo steget fullt ut och upphävde undantagstillståndet, som varade i 38 år och således fortfarande är det längsta i världshistorien näst efter Syrien.

Detta utgjorde även officiellt slutet på den vita terrorn. Liksom var fallet med 228-incidenten, så finns inga exakta siffror på hur många som dog och fängslades under de närmare fyra årtionden som terrorn pågick. Vedertagna uppskattningar gör gällande att mellan 3 000 och 4 000 avrättningar ägde rum, samtidigt som ytterligare 140 000 invånare fängslades efter politiska rättegångar. Den psykologiska dimensionen av denna tidsperiod kan heller inte underskattas. En hel befolkning levde i skräck för att hamna i onåd med en säkerhetspolis som i stort sett hade fritt handlingsutrymme. Som vi ska se senare, så skapade denna period öppna sår i det taiwanesiska samhället som består än i dag.

Taiwans ekonomiska underverk

Far och son Chiangs styre över Taiwan är ingen odelat nattsvart historia. Hur man än väger och mäter så var den ekonomiska utvecklingen mycket imponerande. I början av 1950-talet såg utsikterna mycket dåliga ut. Taiwans diskrediterade regering styrde över en liten landyta, där det rådde brist på såväl naturresurser som kapital. 1951 låg BNP per capita på 154 dollar, vilket var samma nivå som flera afrikanska länder. När Chiang Ching-kuo gick ur tiden 1988, hade ekonomins storlek vuxit närmare 300 gånger. KMT:s politik var absolut nödvändig för Taiwans så kallade ekonomiska mirakel.

Detta gäller särskilt de tidiga landreformerna, där landägare tvingades sälja mark till staten. Dels förbättrades böndernas villkor vilket även förhindrade kommunistiska idéer, dels skapades en markägarklass med kapital att investera. Amerikanskt bistånd spelade stor roll i uppbyggnadsfasen. Det utgjorde i ett tidigt skede

närmare en tredjedel av alla inhemska investeringar. Infrastruktur och kommunikationer byggdes ut, liksom ett utbildningssystem i världsklass. Taiwan var ett de tidigaste länderna att införa nioårig skolplikt.

Ett program på 19 punkter för att liberalisera ekonomin antogs 1959. Exportindustrin stimulerades genom att man lockade till sig utländska företag och deras kompetens med skatterabatter och andra förmåner. Höga födelsetal efter andra världskriget fick arbetsstyrkan att fördubblas i storlek mellan 1950 och 1970. Förutsättningarna var perfekta för etableringen av otaliga små privata familjeföretag inom tillverkningsindustrin. De stöddes av de statliga bankerna som subventionerade landets industrialisering. Allt detta skedde samtidigt som statliga planekonomiska projekt som det stora språnget framåt skapade svält och ekonomiskt kaos på det isolerade kinesiska fastlandet.

Utbildning, arbetsmoral och hög sparkvot lade grunden för denna utveckling. På 1970-talet hotades dock ekonomin då Taiwan förlorade såväl sin plats i FN som USA:s gunst. Chiang Ching-kuo – känd som en ekonomisk reformivrare – svarade med att lansera tio stora byggprojekt för att förbättra landets infrastruktur. Taiwans tillverkningsindustri kunde sedan ta steget från textil och plastartiklar, till datorer och annan elektronik. I mitten av 1980-talet var landet en av världens största datortillverkare och kallades skämtsamt för "Republic of Computer", med anspelning på den officiella förkortningen R.O.C. (Republic of China).

Taiwans ekonomi var nu välutvecklad och diversifierad, med en av världens största valutaserver. Landets företag investerade redan i stora delar av Asien och var perfekt positionerade för att dra in på den kinesiska marknaden som öppnades upp i rask takt. Taiwans lyckade ekonomiska liberalisering skapade samtidigt en önskan om liknande reformer även inom det politiska området. Därför trappades motståndet mot enpartistaten upp ytterligare omedelbart efter Chiang Ching-kuos död.

Taiwans demokratiska vägval (1988–2000)

Studentprotester

Chiang Ching-kuo utsåg sin efterträdare i god tid. Han hette Lee Teng-hui, hade handplockats som vicepresident och övertog därmed presidentposten direkt efter Chiangs död. Lee blev därmed den första taiwanesiska presidenten någonsin som var född på Taiwan. Han var alltså en så kallad *benshengren*, som vuxit upp under den tid då ön var en japansk koloni och tjänstgjort i den kejsrerliga armén under andra världskriget. Lees modersmål var taiwanesiska, och det sades att hans japanska var bättre än hans mandarin. Den akademiska bakgrunden inkluderade studier vid Kyoto Imperial University och Cornell University i USA.

Lee gjorde sig snart känd för att förespråka ”taiwanisering” på en rad områden. Trots motstånd från mer konservativa falanger inom sitt eget parti, lyckades Lee för första gången någonsin inkludera fler *benshengren* än *waishengren* i den 31 man starka centralkommittén. Likaledes tog fler *benshengren* än tidigare plats i den lagstiftande församlingen. Många av dem var unga och hade liksom Lee en akademisk bakgrund i USA.

Demokratisering blev en annan term som förknippades med Lee. Han blev president i en tid då världen präglades av krav på politiska reformer. Trenden gick långt bortom järnridån och Berlinmuren i Europa. I Sydkorea tog sig målmedvetna studenter sommaren 1987 ut på gatorna i allt större antal. Protesterna ledde till att landets regim upphävde undantagstillståndet, och tvingade fram landets första allmänna presidentval senare samma år. Våren 1989 samlades hundratusentals demonstranter på Himmelska fridens torg i hjärtat av Peking, även de med krav på större politiska och civila rättigheter. Som bekant så slutade de protesterna istället i tragedi, då regimen krossade deras kroppar med maskingevär och stridsvagnar.

Taiwan valde en väg som påminde om Sydkoreas. I samband med att Lee Teng-hui 1990 valdes till president på sex år, påbörjade studenter sittprotester i centrala Taipei. Lee hade varit den enda kandidaten, och ”valdes” av de gamla stötarna i den nationella församlingen. Den katalyserande händelsen som inledde protesterna var att omkring 700 medlemmar av denna församling, varav många satt

på livstid, förlängde sin egen mandatperiod med nio år och gav sig själva en rejäl löneförhöjning på köpet. Protesterna samlade snabbt tiotusentals deltagare.

Mitt under dessa protester svors Lee Teng-hui in som president. I sitt installationstal lovade han att inom två år hålla det första valet till den nationella församlingen sedan 1947. Under sin andra dag som nyvald president bjöd Lee in 50 representanter för studenterna till sitt kontor. Där lovade han vidare att påbörja demokratiska reformer redan samma sommar. Han sade sig stödja studenternas krav på fria val, och garanterade att anordna detta vid slutet av sin sexåriga mandatperiod.

Ingen kompromiss

Så var det med den saken. Efter bara sex dagar upplöste studenterna sina protester innan oroligheter hann bryta ut. Snart påbörjades en rad mycket banbrytande förändringar i Taiwans inrikespolitik. 1991 hölls val till den nationella församlingen, och året därpå även de första allmänna valen till landets lagstiftande församling som gradvis kom att ta över den förlegade nationalförsamlingens befogenheter. 1991 övergavs även de särskilda lagarna för att straffa förrädare, inklusive ”artikel 2:1” som satt skräck i befolkningen i fyra årtionden. Året därpå ändrades även innebörden i artikel 100, som ofta använts för att fängsla personer som nämnt tanken på en självständig taiwanesisk stat.

1993 upphävdes förbudet mot nya radiostationer samt sändningar på taiwanesiska språket. Året därpå tilläts även nya tv-kanaler. Lee var den första president att offentligt be om ursäkt för 228-incidenten, och förklarade även 28 februari en nationell helgdag å offrens vägnar. Han uppmuntrade en större offentlig debatt om händelsen, och snart uppfördes ett minnesmuseum för incidenten som fortfarande finns att besöka i centrala Taipei.

I Peking visste man inte riktigt hur man skulle förhålla sig till Lee Teng-hui och dennes administration. Under Chiang Kai-sheks tid hade relationerna över sundet präglats av ständigt vapenskrummel som flera gånger resulterat i direkt militär konflikt. Under vad som kallas ”första krisen i Taiwansundet” (1954–1955) och ”andra krisen i Taiwansundet” (1958) fick ett par tusen soldater sätta livet till i

strider kring öarna närmast det kinesiska fastlandet som var under taiwanesisk kontroll.

Efter att USA erkände kommunistpartiet som Kinas rättmätiga regering 1979, trodde Peking att man nu hade en hävstång för att förhandla med Taiwan om en så kallad återförening på egna villkor. Men då formulerade Chiang Ching-kuo en policy gentemot Kina som utgick från ”tre nej”: nej till kontakt, nej till kompromiss och nej till förhandling. Den yngre Chiang lättade lite på detta efter att undantagstillståndet lyftes 1987. Bland annat tilläts taiwaneser besöka familjemedlemmar på det kinesiska fastlandet, och en mindre import av råvaror från Kina påbörjades.

Lee Teng-hui fortsatte på detta spår. Innan 1987 hade det ekonomiska samarbetet med Kina nästan varit icke-existerande. Redan 1990 tillät Lee direktinvesteringar i Kina och ett visst samarbete inom teknologisektorn. Handeln utökades betydligt, låt vara att alla import och export fortfarande tvunget måste passera Hongkong eller annan tredje part för att undvika direktkontakt. Särskilt positivt såg Peking på att Lee Teng-hui skrotade de ovannämnda undantagslagarna som Chiang Kai-shek instiftat för att mobilisera nationen mot vad som beskrevs vara ett kommunistiskt uppror. Dessa lagar brännmärkte kommunistpartiet som en skurkorganisation, och Lee Teng-hui blev nu istället den första taiwanesiska ledaren att ta det officiella namnet Folkrepubliken Kina i sin mun.

En omöjlig kompromiss

Lee etablerade tidigt också Straits Exchange Foundation, en halv-officiell kanal för dialog med Kina. Han antog också ett manifest för nationell återförening, med innebörden att Kina och Taiwan tillhör samma land och med återförening som målsättning. Detta mottogs med entusiasm i Peking, som skapade en motsvarighet till den taiwanesiska kanalen. När de två inledde förhandlingar på det ekonomiska området, uppstod ändå en oundviklig konflikt gällande ”ett Kina-principen” som båda sidor alltjämt förespråkade. Var det Republiken Kina eller Folkrepubliken Kina som skulle avses under samtalen?

Då det var uteslutet för båda sidor att kompromissa, lades problemet tillfälligt åt sidan med hjälp av något som senare kom att bli

känt som ”1992 års konsensus” och sedan dess spelat en avgörande roll i taiwanesisk politik. Denna löst formulerade uppgörelse innebär att båda sidor erkänner att Kina och Taiwan är delar av en och samma nation, men att det står båda sidor fritt att själva formulera vad denna nation innebär. Samarbetet kunde således fortsätta, och utökades ytterligare i ett banbrytande möte mellan de båda kanalernas chefsförhandlare i Singapore året därpå.

Samtidigt såg man i Peking med misstänksamhet på Lee Teng-huis alltmer tydliga ambition att skapa en taiwanesisk identitet snarare än att omfamna den kinesiska. Med Lees handlingar i åtanke, var det också oklart hur genuin han var angående den återförening som nämndes i ovanstående manifest. Kanske handlade det snarare om att vinna tid genom att tillfälligt blidka såväl Kina som mer konservativa krafter inom KMT.

Redan från början slets Lee Teng-huis administration mellan två oförenliga ytterligheter. Å ena sidan den externa pressen från Kina att hålla kvar vid ”ett Kina-principen” och sträva mot återförening. Å andra sidan den interna pressen från framför allt taiwanesiska *benshengren*, som ju utgjorde en stor majoritet av befolkningen, att införa den demokrati som Lee hade lovat under protesterna våren 1990. Demokratisering skulle de facto innebära en taiwanesisk regering vald av det taiwanesiska folket, vilket vore stick i stäv med Pekings förväntningar och ett steg i riktning mot självständighet. Att Lee avsåg röra sig i just denna riktning kunde anas när han 1993 lanserade en kampanj för att Taiwan på nytt skulle få bli medlem i FN, och efterfrågade internationellt stöd för detta.

I Peking växte otåligheten. Kinas president Jiang Zemin presenterade 1995 ett förslag för förhandling om återförening baserat på åtta punkter. Men detta föll inför döva öron, då det tog avstamp i inbördeskriget och ”ett Kina-principen”. Vare sig Taiwans regering eller landets befolkning var särskilt intresserade av att förhandla med Kina utifrån dessa premisser. Man var istället fullt upptagen med att förbereda nästa års presidentval. Lee Teng-hui avfärdade således förslaget, och accepterade istället en inbjudan från Cornell University för att hålla en föreläsning på temat Taiwans demokratisering.

Flexibel diplomati

Reaktionen lät inte vänta på sig. Som straff för vad man såg som Lee Teng-huis försök att splittra moderlandet, utförde Kina en rad militärövningar och missiltester i närheten av Taiwan med början sommaren 1995. Den ”tredje krisen över Taiwansundet” kom att pågå ändå till valet i mars nästa år, och fick stora känningar i Taiwan vars börsmarknad tappade en tredjedel i värde. Oroligheterna fick USA att skicka två stycken hangarfartyg till vattnen utanför Taiwan. Trots att man klippt de diplomatiska förbindelserna med Taipei 1979, antog USA samma år även Taiwan Relations Act. Denna lag är förvisso inte lika tydlig som försvarspakten från 1954, men föreskriver att USA ska uppehålla Taiwans självständighet genom vapenförsäljning och annan assistans, som i praktiken sedan dess avgörs av varje enskild amerikansk president och administration.

Så sent som dagen innan valet avfytrade Kina missiler vid Taiwansundet för att skrämma bort väljarna från valurnorna. Framför allt ville man inte att Lee, med sin japanska bakgrund och lokala identitet, skulle väljas till president. Hoten fick dock motsatt effekt. Lee vann valet med egen majoritet på 54 procent, jämfört med 21,1 procent för DPP:s kandidat.

Som vald president fick Lee Teng-hui mer utrymme att bedriva vad som kallades för en aktiv och flexibel diplomati, gentemot såväl Kina som det internationella samfundet. Taiwan sökte nu en plats i världen utanför ramarna för den ”ett Kina-politik” som alla länder hade att förhålla sig till. Ibland lyste ambitionen genom. I en intervju med Washington Post i november 1997, sade Lee Teng-hui att Taiwan är en självständig och suverän stat. Uttalandet korrigerades hastigt av en nervös utrikesminister som lade om orden och använde det officiella namnet Republiken Kina.

Efter den tredje krisen över Taiwansundet återupptogs samarbetet länderna emellan långsamt 1998. Men spänningarna fortsatte. Året därpå sade Lee – denna gång till tyska medier – att kontakten med Kina var en så kallad ”särskild mellanstatlig relation”. Även om detta var en beskrivning av verkligheten så gick det emot ”ett Kina-principen” och resulterade i högljudda anklagelser från Peking om att Lee splittrade moderlandet.

De upprörda känslorna kunde ses när Taiwan i september 1999

drabbades av en stor jordbävning med drygt 2 400 dödsoffer som följd. Inte bara underlät Kina att assistera med hjälparbete. Man försvarade även för andra länder att nå fram till Taiwan. Händelsen fick samma motsatta effekt som militärövningarna, och spände på föraktet mot kommunistpartiet i alla lager av den taiwanesiska befolkningen.

Under Lee Teng-hui övergav Taiwan ambitionen att tävla med Peking om att vara hela Kinas legitima regering. Presidenten sade bland annat att taiwanesisk kultur inte är en form av kinesisk kultur, och att det taiwanesiska språket är en egen och unik dialekt av det min som talas i Kina. Skolböckerna fick en mer lokal prägel istället för att utgå från kinesisk nationalism. På många vis förde Lee därmed en politik som oppositionspartiet DPP förespråkade, särskilt gällande "ett Kina-principen" och allmänna val.

Innan Taiwans andra presidentval år 2000 meddelade dock Lee Teng-hui sin avsikt att inte ställa upp. Han hade ju redan tjänat två ämbetsperioder som president, vilket var begränsningen i den konstitution han själv varit med och drivit genom. Vägen låg nu öppen för en opposition som inte var bakbunden av de konservativa krafter som fortfarande existerade inom KMT.

Maktpartiet röstas bort (2000–2008)

55 år av maktmonopol bryts

Lee Teng-hui kom att uteslutas ur Kuomintang redan året efter sitt presidentskap. Detta för sin roll i etableringen av ett nytt politiskt parti som samarbetade med DPP och gick ännu längre i frågor om identitet och självständighet. Efter uteslutningen försökte Lee – som i dag är 97 år gammal och fortfarande en inflytelserik röst inom taiwanesisk politik – aldrig återfå sitt medlemskap i KMT. Han har istället regelbundet uttalat sitt stöd för DPP:s presidentkandidater.

Något liknande kunde anas redan vid presidentvalet år 2000, då Lees tillbakadragande ledde till en splittring inom KMT. Lee stödde nämligen sin vicepresident Lien Chan som nästa presidentkandidat, trots att utmanaren James Soong var långt mer populär bland folket. Tack vare stödet vann Lien det interna primärvalet, varpå Soong bestämde sig för att ställa upp i presidentvalet som fristående kandidat. Händelseförloppet kan ha varit planerat från Lees sida, för att förhindra att Soong fick makten. De båda hade en rad personliga trådar, och dessutom tillhörde Soong en konservativ falang som mot-satte sig delar av Lees reformarbete.

Oavsett vilket så resulterade situationen i röstsplittring. Lien Chan fick 23,1 procent jämfört med 36,8 procent för James Soong. Ingen av dem fick dock mer än de 39,3 procent som DPP:s karismatiske kandidat Chen Shui-bian skrapade ihop. Han blev därmed Taiwans andra folkvalda president, och tillika den ledare som satte punkt för KMT:s 55 år långa oavbrutna styre av landet. Med ett valdeltagande på 82,7 procent markerade utgången den första fredliga maktöverlämningen i Taiwans historia.

Chen Shui-bian och hans vicepresident Annette Lu hade båda en bakgrund i *tangwai*, alltså den rörelse som under undantagstillståndets sista period krävde demokrati och taiwanesisk självständighet. Chen hade också dömts till fängelse 1985, i egenskap av redaktör för ett pro-demokratiskt veckomagasin. Knappt hade Chen hunnit bli fri innan han 1986 var med och grundade DPP. 1989 valdes han in i den lagstiftande församlingen, och 1994 valdes han till borgmästare i Taipei. Där fick han rykte som extremt handlingskraftig. Bland annat rensade Chen ut bland spelhålor och prostitution i den undre

världen, och straffade de stora företag som länge förorenat stadens floder.

Sina tidiga ideal trogen, hade Chen under karriären även gjort sig känd som en ivrig förespråkare för taiwanesisk självständighet. Under valkampanjen tvingades han dock lägga band på sig själv. 1996 hade ju DPP:s kandidat Peng Min-ming endast lyckats få 21,1 procent av rösterna. Förutom Lee Teng-huis popularitet, gjorde DPP analysen att partiets politik på många områden var för radikal och vågad för att tilltala de breda massorna. Även om DPP från sitt grundande haft som mål att arbeta mot en taiwanesisk självständighetsförklaring, så uppgav man inför valet 2000 pragmatiskt att någon sådan inte var nödvändig, eftersom Taiwan redan är en självständig nation. Chen Shui-bian lovade vidare att inte ändra på viktiga nationella symboler som exempelvis Taiwans flagga, vilken ju än i dag pryds av KMT:s partiemblem.

DPP framstod nu som ett mer moget parti efter fyra år i opposition. Löftena var nödvändiga för att inte skrämma iväg väljare som oroade sig för reaktionen från den oberäkneliga politbyrån i Peking. Kina hade dock fått sig en näsbränna av den motsatta effekten inför valet 1996. Bara ett par månader inför detta val, pekade dessutom allt på att James Soong skulle vinna. Men de allt allvarigare interna slitningarna resulterade på sluttampen i en omfattande smutskastningskampanj mot Soong. Samtidigt uttalade allt fler inflytelserika personer sitt stöd för Chen.

Namnbyten och steg mot självständighet

Då det i början av 2000 gick upp för Peking att Chen Shui-bian faktiskt hade en chans att vinna, så skred man till verket för att försöka förhindra detta. Den kinesiska ambassadören i USA sade att man kunde acceptera vem som helst förutom Chen. Kinas statsråd publicerade precis innan valet ett vitpapper, där militär intervention framhölls som nödvändig om Taiwans myndigheter skulle vägra förhandlingar för en fredlig återförening. Dagen innan valet sade Kinas premiärminister Zhu Rongji att Kina aldrig skulle tillåta någon form av taiwanesisk självständighet, samt att man heller inte skulle tillåta Chen att vinna valet.

Återigen var hoten alltså förgäves. Men efter DPP:s seger blev Taiwans osäkra ställning internationellt också tydlig. När Chen Shui-bian samma år som sin valseger stannade till i USA, var han i princip tvungen att hålla sig på hotellrummet och förbjöds att träffa kongressmedlemmar. I Washington hade man utan tvekan föredragit en taiwanesisk president som undvek konfrontation med Kina. Samtidigt genomförde man året därpå den största vapenaffären dittills med Taiwan, och president George W. Bush garanterade att USA skulle komma till undsättning i händelse av kinesisk invasion.

Samma turbulens kunde ses i relationen med Kina. Dialogen mellan länderna kollapsade eftersom DPP inte erkände 1992 års konsensus. Uppgörelsen, som alltså innebär att båda länderna tillhör samma nation, har sedan dess använts av Peking som minimikrav för all form av politiska samtal med Taipei. Samtidigt lyfte Chens administration flera förbud gällande direkthandel och investeringar. Exporten till Kina mer än tiodubblades till 66 miljarder dollar årligen under hans tid vid makten, låt vara att detta främst skedde genom privata aktörer.

Gällande taiwanesisk självständighet höll Chen de löften som gjordes innan valet. Dock antog landets parlament, där KMT för första gången någonsin förlorade majoriteten 2001, en lag som gav Taiwan rätt att folkomrösta om självständighetsförklaring om Kina skulle attackera militärt.

Inrikes skedde desto fler konkreta förändringar. Enligt en så kallad namnkorrigeringskampanj ändrades "Republiken Kina" eller "Kina" till "Taiwan" i namnen på flera företag och organisationer och i officiella dokument. Ett nytt pass utfärdades med namnet Taiwan i engelsk skrift vid sidan av Republic of China. Gator och allmänna platser bytte namn, särskilt de som var döpta efter den gamle diktatorn. Exempelvis blev Chiang Kai-sheks internationella flygplats nu Taoyuans internationella flygplats.

Likaledes påbörjades så kallad "övergångsrättvisa" – transitional justice – som inkluderade en nedmontering av personkulten kring Chiang Kai-shek. Chiangs eftermäle var fortfarande omdiskuterat. Var han den enda ledaren som kunde stoppa kommunisterna från att också invadera Taiwan, eller blott en simpel diktator? För Chen var svaret uppenbart. Statyer och porträtt av far och son Chiang mon-

terades ner. Chiang Kai-sheks minneshall i centrala Taipei döptes om till Taiwans demokratiska minneshall, och det intilliggande torget till Frihetens torg.

Kinesiska påtryckningar

Innan valet 2004 hade så gott som all kommunikation och politisk dialog med Kina kollapsat. Inrikes präglades Chen Shui-bians fyra år vid makten av ett visst kaos, där partiordförande och premiärministrar byttes ut med jämna mellanrum. Vidare låg frågan om självständighetsförklaring och lurade i bakgrunden, vilket skapade osäkerhet såväl hos många väljare som hos nära allierade som USA. Chen hade nämligen flera gånger kungjort sin avsikt att under en eventuell andra mandatperiod lägga grunden för en folkomröstning angående detta.

Denna gång ställde Kuomintang dessutom upp som ett enat parti, med James Soong som Lien Chans vicepresidentkandidat. Det mesta talade alltså emot DPP inför valet 2004. Men taiwanesisk politik har flera gånger visat sig vara särskilt oförutsägbar. Dagen innan detta val skedde nämligen något lika märkligt som dramatiskt. Mitt under kampanjens brinnande slutskede sköts Chen i magen och vicepresident Annette Lu i benet. Chen kunde lämna sjukhuset redan samma dag, vilket gav upphov till spekulationer om att det hela var arrangerat. Andra menade att det var Peking som bar skulden till det inträffade. Utredningar till trots har ingetdera kunnat bevisas.

För en chockad väljarkår tjänade händelsen till DPP:s fördel. Chen Shui-bian vann mot alla odds valet på nytt, med minsta möjliga marginal. Av närmare 13 miljoner röster skiljde mindre än 30 000 eller 0,22 procentenheter de båda kandidaterna emellan. Ytterligare fyra år med DPP vid makten väntade, som kom att kännetecknas av än större turbulens och diskussioner kring Taiwans politiska status som tidigare varit helt otänkbara.

Påtryckningarna från andra sidan sundet fortsatte. Tre dagar innan Chen svors in på nytt, varnade Kina för ”allvarliga konsekvenser” om Chen inte slutade föra Taiwan i riktning mot självständighet. På klassiskt manér erbjöds en morot efter piskan, i form av allehanda eftergifter och belöningar om Chen valde att acceptera 1992 års konsensus. Men eftersom DPP vare sig gör anspråk på eller anser att

Taiwan bör tillhöra Kina, så finns inom partiet inget stöd för att så göra.

En vanärad president

Resultatet av Kinas påtryckningar blev att presidenten rörde sig ännu närmare de krafter inom DPP som ville se ett än mer resolut självständighetsarbete. Spänningarna ökade ytterligare. 2005 antog Kina en ”antiutträdeslag”, som innebar rätt till militär aktion mot Taiwan vid en självständighetsförklaring. Som svar gick över en och halv miljon taiwaneser ut på gatorna för att protestera. Samma år vann Kuomintang en storseger i lokalvalen. Segern sågs som en omröstning gällande förtroende för Chen Shui-bian och hans politik.

Chen hade fler problem att brottas med än bara Kina. Under en resa till Latinamerika 2006 tilläts han inte ens mellanlanda i USA för att fylla på bränsle. Snart kom korrupsionsskandaler som inkluderade hans familjemedlemmar, samt anklagelser om förskingring och pengatvätt. Chen hade alltid varit en populär president, som åtnjöt förtroendesiffror på 79 procent som högsta notering. Mot slutet av andra mandatperioden låg samma siffra och skvalpade kring 20 procent. Redan 2007 höll presidenten på att avsättas efter en misstroendeförklaring. Samma år nekades hans ansökan om medlemskap i FN under namnet Taiwan.

Chens presidentskap försvårades utan tvivel av Kinas påtryckningar och en lagstiftande församling där DPP hela tiden var i minoritet. Ändå lyckades han med konststycket att försämra relationerna med Kina och USA på samma gång. Kaoset påverkade även den ekonomiska politiken negativt, med ökad arbetslöshet som följd. Chen lämnade också efter sig ett parti i kris; under hans tid vid makten hade DPP haft sju olika partiordförande och sex stycken premiärministrar.

Bara någon timme efter att Chen 2008 lämnade presidentposten, förlorade han sin presidentiella åtalsimmunitet och arresterades anklagad för korrupsion. Han dömdes snart till 20 års fängelse, i vad hans anhängare sade var en politiskt motiverad rättegång.

Kuomintang's comeback (2008–2016)

Kina i fokus

En av de största paradoxerna inom taiwanesisk politik är att Kuomintang – som tidigare bedrev inbördeskrig mot kommunistpartiet och vägrade ha kontakt med Peking – är det av landets stora partier som förespråkar närmast band med Kina. Detta har flera orsaker. Främst handlar det om en likasinnad uppfattning om att de båda sidorna tillhör en och samma nation, vilket är den absolut viktigaste frågan för Peking när det gäller politiska samarbetspartners på Taiwan. Vidare förespråkar det politiska alternativet, med DPP i spetsen, en lokal identitet samt önskan att röra sig mot taiwanesisk självständighet. Detta är något som både Kinas kommunistparti och KMT alltid har motsatt sig.

Därför är det heller inte särskilt underligt att de båda under 2000-talet har samarbetat, den mörka historien till trots. Exempelvis besökte KMT:s partiordförande Lien Chan – tidigare vicepresident och presidentkandidat – Kina 2005, för det första mötet mellan båda partiernas ledare sedan inbördeskrigets slut. KMT:s kandidat Ma Ying-jeou gick därför 2008 med största trovärdighet till val på att förbättra relationen med ett allt rikare och mäktigare Kina. Samarbete och fred skulle gälla istället för konfrontation. Ma utgav sig för att vilja bevara status quo med Kina, vilket i motsats till DPP:s inställning innefattade ett omfamnande av 1992 års konsensus. Att erkänna överenskommelsen, framhöll KMT, skulle utöka det ekonomiska utbytet med Kina samtidigt som de militära hoten upphörde.

På ett personligt plan var teknokraten Ma Ying-jeou på många vis själva antitesen till Chen Shui-bian. Ma var *waisbengren* med rötterna i Kina; han föddes i Hongkong i en familj från det kinesiska fastlandet som var på flykt undan kommunistpartiets förföljelse. Till skillnad från den skandalomsusade Chen, var Ma redan innan sitt presidentskap känd under smeknamnet ”teflonpannan”, med hänvisning till bristen på liknande skandaler och en allmänt hög personlig integritet. Detta var sannolikt den typ av kandidat som delar av den taiwanesiska väljarkåren önskade, efter åtta års relativt kaos under Chen Shui-bian. Det var utan tvivel KMT till gagn att valet denna gång kom att handla om ekonomin och Chens korrupsions-skandaler, snarare än taiwanesisk identitet och självständighet.

Omständigheterna skänkte Ma Ying-jeou en storseger med 58,4 procent av rösterna, vilket var drygt två miljoner fler än DPP:s kandidat Frank Hsieh fick. Nästan omedelbart påbörjades diverse närmanden till Kina. Sommaren 2008 återupptogs de första formella samtalen mellan de båda sidorna, som Kina lämnade 1999 i kölvattnet av Lee Teng-huis särskilda mellanstatliga relation. I slutet av samma år besökte den högsta tjänstemannen någonsin från Kinas kommunistparti Taiwan. Det tog sedan bara ytterligare ett drygt halvår innan Ma Ying-jeou utväxlade direkta meddelanden med Kinas president Hu Jintao, vilket var första gången på 60 år som ledarna för de två länderna kommunicerade direkt. Snart började flyg, fartyg och post regelbundet gå direkt mellan länderna utan att först behöva passera ett tredje land.

Belöningar från Peking

Alltsedan Peking ersatt Taipei som den kinesiska representanten i FN 1971, hade Kina blockerat Taiwan från flera internationella organisationer och sammanhang. Detta ändrade man nu på, som en slags belöning för att Ma Ying-jeou återigen godkände 1992 års konsensus och förde en politik som gillades i Peking. 2009 fick Taiwan, för första gången på 38 år, medverka under ett FN-möte i egenskap av observatör vid Världshälsoorganisationens årsmöte. Året därpå undertecknades ett frihandelsavtal med Kina, vilket var det mest signifikanta avtalet sedan inbördeskrigets slut över 60 år tidigare.

Av förklarliga skäl brottades Ma Ying-jeous administration med vissa problem gällande hanteringen av historiska och kulturella frågor. Liksom var tradition sedan 1995, utfärdade även Ma ursäkter till offren för 228-incidenten och den vita terrorn som hans eget parti gjort sig skyldigt till. Han försökte också vid flera tillfällen distansera dagens demokratiska KMT från det auktoritära parti som styrde Taiwan under Chiang Kai-sheks ledning. Ändå såg han till att den gamle diktatorns minneshall i centrala Taipei fick tillbaka sitt ursprungliga namn. Likaledes ändrades exempelvis namnet på landets postväsende, och benämningen på alla frimärken, tillbaka till Kina från Taiwan så fort Ma Ying-jeou blivit president.

Det kulturella famlandet till trots, så räckte den stabila utvecklingen för att Ma Ying-jeou skulle vinna även nästa presidentval. 2012 ställde Tsai Ing-wen upp för DPP som landets första kvinnliga pres-

identkandidat. Hon fick 45,6 procent av rösterna, jämfört med 51,6 procent för Ma. Marginalen var betryggande, men ändå klart mindre än i förra valet. Detta dels för att DPP slickat såren och återigen uppvisade en enighet värdig ett oppositionsparti, dels för att många taiwaneser började oro sig för vad Kinas ökade ekonomiska inflytande skulle kunna komma att få för politiska konsekvenser. Samma år som Ma blev omvald var Kina landets i särklass största handelspartner, med en bilateral handel värd 110 miljarder dollar. Omkring 80 procent av Taiwans utländska direktinvesteringar skedde i Kina.

Solrosrörelsen välter regeringen

Taiwanesisk politik har i modern tid ofta varit som en pendel, där relationen med Kina utgör urverket. Under Ma Ying-jeous tid vid makten ingicks tiotals omfattande ekonomiska avtal med regimen tvärs över sundet. Sommaren 2013 undertecknades ett av de mest omfattande dittills, vid namn Cross-Strait Service Trade Agreement (CSSTA). Avtalet skulle liberalisera handeln främst inom service-sektorn, samt ta bort restriktioner för kinesiska investeringar i flera viktiga taiwanesiska industrier. Förvisso skulle avtalet gynna större taiwanesiska aktörer med verksamhet i Kina. Samtidigt riskerade det att slå hårt mot lokala småföretagare, som skulle tvingas konkurrera med resursstarka statliga kinesiska bolag på den egna marknaden.

Avtalet skulle dock utan tvivel öka Kinas inflytande över Taiwans ekonomi. DPP ställde sig därför tveksamma, och avtalet fastnade i parlamentet. En överenskommelse gjordes om att allmän utfrågning först skulle äga rum angående innehållet. Men i mars 2014 försökte KMT driva avtalet genom parlamentet utan någon sådan debatt. När detta kom till allmänhetens kännedom skedde något som, i ett ytterst avgörande skede, för all framtid skulle förändra Taiwans politiska landskap.

Den så kallade solrosrörelsen initierades – som så många gånger tidigare i Östasiens historia – av studenter, och mobiliserade snart hela Taiwans slumrande civilsamhälle. Opinionsundersökningar gav vid handen att en majoritet av befolkningen motsatte sig avtalet i dess nuvarande form, särskilt givet allt hemlighetsmakeri. 18 mars, redan i inledningsskedet, ockuperade demonstranterna parlamentet för att förhindra att CSSTA godkändes. De höll sig kvar trots poli-

sens försök att driva ut dem. Ännu våldsammare blev det ett par dagar senare, då även en närliggande regeringsbyggnad ockuperades. Då sattes något tusental kravallpolis in och lyckades utrymma byggnaden, med dussintals arresteringar och ett par hundra skadade på båda sidor som följd.

Polisvåldet ökade såväl demonstranternas målmedvetenhet som allmänhetens stöd. Snart protesterade uppemot en halv miljon människor bara i Taipei, med skyltar som ”Taiwan är inte salu” och ”Det finns bara ett Taiwan – om vi säljer det, så försvinner det”. Studenterna bet sig fast i parlamentet. De lämnade byggnaden först 10 april, efter garantier om att avtalet tillfälligt lades på hyllan och större transparens skulle gälla i liknande framtida situationer – och efter att ha stådat upp ordentligt efter sig i parlamentet. Episoden fortsatte genomsyra samhället genom att väcka det politiska intresset hos en helt ny generation taiwanesiska aktivister.

CSSTA blev sedan aldrig av. Turerna kring avtalet påverkade Kuomintang negativt, och partiet led samma år ett svidande nederlag i de lokalval som blev en folkomröstning om Ma Ying-jeous Kina-vänliga politik. En förödmjukad Ma avgick som partiordförande och blev en halt anka under återstoden av sitt presidentskap.

Ma möter Xi

En av Ma Ying-jeous sista åtgärder som president var att träffa sin kinesiska motpart Xi Jinping. Mötet ägde rum i Singapore, under omständigheter som vittnade om stundens allvar. Det var trots allt det första mötet mellan de båda ländernas ledare sedan 1945. De skakade i 90 sekunder hand framför en gul vägg; en röd vägg hade varit lika otänkbar som en blå, vilket är Kuomintangs partifärg. Presidenterna tilltalade varandra med epitetet ”herr”, och middagsbordet var runt så att ingen av dem kunde få en plats som ansågs finare. De delade på notan och hade med sig var sin flaska alkohol till måltiden.

Det var redan på förhand bestämt att inga avtal skulle tecknas och att inget gemensamt uttalande skulle göras efter mötet. Kuomintang beskrev syftet som att konsolidera fred över sundet och bibehålla status quo. Mötet kan också ses som en slags sista desperat åtgärd från Ma Ying-jeou för att förbättra partiets möjligheter i det kommande presidentvalet.

Nya allianser och samarbeten (2016-2018)

En progressiv president

Liksom var fallet med Democratic Progressive Party åtta år tidigare, befann sig Kuomintang inför valet 2016 i något av en kris. Man hade till och med tydliga besvär med att få fram en ny kandidat efter den utdömde Ma Ying-jeou. I sista stund ersattes Hung Hsiu-chu med en relativt ung och oerfaren kandidat vid namn Eric Chu. Opinionsundersökningar visade nämligen att Hungs extrema fäbless för Kina gjorde henne till en omöjlig kandidat. Det var därför föga överraskande att Tsai Ing-wen fick sin revansch och vann med 56,1 procent av rösterna, jämfört med Eric Chus 31 procent. För första gången någonsin kontrollerade DPP nu även den lagstiftande församlingen samtidigt som presidentposten, då man knep 68 av de 113 platserna i parlamentet.

Förutom första kvinna, blev Tsai Ing-wen också den första taiwanesiska presidenten med aboriginsk bakgrund genom en av sina morförfädrar. Aboriginer är samlingsnamnet för Taiwans urbefolkning som bebodde ön innan kinesiska migranter började anlända under 1600-talet. I dag utgör olika grupper av denna ursprungsbefolkning drygt en halv miljon människor. Tsais administration har värvat om såväl denna som andra av samhällets svaga och utsatta grupper. Höjda minimilöner, allmännyttiga bostäder och förbättrade villkor för barnfamiljer tillhör hjärtefrågorna. För att finansiera detta genomfördes en rad besvärliga pensionsreformer. Sedan Kuomintangs dagar har nämligen pensionerade militärer, tjänstemän och lärare haft villkor som ger dem större inkomst än landets unga, vilket riskerat urvattna konsumtion och ekonomi. Egenintressen har gjort det svårt att ändra på detta, men under Tsais administration har frågan varit högprioriterad.

Tsai gick även till val på att legalisera samkönade äktenskap. Också på denna punkt är Taiwan ett av regionens mest progressiva länder; varje år hålls Asiens största pridefestival i Taipei. Till en början fick Tsais administration kritik för att vara långsam, och låta sig styras av religiösa och konservativa grupperingar. Men våren 2019, efter de viktiga lokalvalen, blev Taiwan första asiatiska land att tillåta samkönade äktenskap.

Den så kallade övergångsrättvisan drevs på ytterligare. 2017 antogs ”Transitional Justice Act” för att plocka bort auktoritära symboler från allmänna platser. Man har även börjat återta land och fastigheter som KMT tillförskansat sig under diktaturstyret, för att ge dessa tillbaka till staten. Allt detta har givetvis lett till protester från det gamla maktpartiet, som också motsatte sig att Tsai Ing-wen personligen beviljade amnesti för 126 demonstranter som åtalades i samband med stormningen av parlamentet under solrosrörelsen.

Straffad av Kina

Tsai Ing-wen drog genast på sig kritik och hot även från kinesiskt håll, genom att i sitt installationstal nämna men inte omfamna 1992 års konsensus. Peking kallade talet för ett ”felaktigt testsvar”, och hotade säga upp dialogen med Taiwan om den nya administrationen inte godkände överenskommelsen. DPP framhåller å sin sida att 1992 års konsensus ingicks av två diktaturer och inte längre har stöd hos landets befolkning. Och det har man helt rätt i. Strax innan valet visade en undersökning från Taiwan Indicators Survey Research att bara 27,4 procent av taiwaneserna stödde 1992 års konsensus, samtidigt som 69 procent ansåg att formuleringen ”ett land på var sida av sundet” bör användas för att beskriva relationen med Kina.

Käbblet kring detta så kallade konsensus ledde till en rad bestraffningar från Kinas håll. Pekings hävstång hade utan tvivel ökat, då det ekonomiska beroendet av Kina ökat under Ma Ying-jeous tid vid makten. En av Pekings första åtgärder var att begränsa antalet kinesiska turister, som gått från att 2007 vara i stort sett obefintliga till att 2015 passera fyra miljoner, vilket utgjorde över 40 procent av alla besökare inom den viktiga taiwanesiska turistnäringen. Under Tsais första år vid makten minskade antalet kinesiska gruppresor till Taiwan med omkring en tredjedel, och 2019 satte Peking stopp även för individuella resande att besöka ön.

Under Ma Ying-jeou tilläts Taiwan som sagt medverka som observatör inom FN och en del andra internationella sammanhang. Våren 2017 blockerades man plötsligt på nytt från Världshälsoorganisationens årsmöte, liksom från andra FN-organ som Internationella civila luftfartsorganisationen, där man tidigare på Pekings nåder deltagit som observatör under namnet Chinese Taipei.

När Tsai Ing-wen blev president hade Taiwan fulla diplomatiska relationer med 22 länder. Alla världens nationer har att förhålla sig till den så kallade ”ett Kina-politiken”, och på grund av ekonomiska och diplomatiska intressen erkänner det stora flertalet Peking snarare än Taipei. I dag är antalet blott 16, då Kina de senaste åren med morot och piska jobbat för att skilja Taiwan från de sista allierade länderna. Exempelvis bytte São Tomé och Príncipe sida 2016, efter att taiwanesiska myndigheter nekat en rak förfrågan om två miljarder dollar från landets korrupta regering. Pengar som Kina istället villigt bistod med som tack för diplomatisk lojalitet.

Tsai Ing-wen har flera gånger tydliggjort att Taiwan inte ägnar sig åt ”checkhäftes-diplomati”. Man har inte lika stora resurser som Kina, och pengarna kan användas bättre på annat håll. Att små korrupta diktaturer låter sig köpas av Kina innebär heller inga större konkreta konsekvenser för Taiwan. Ändå används frågan ständigt som slagträ mot DPP av oppositionen. Under Ma Ying-jeou existerade nämligen en tyst överenskommelse om att lämna Taiwans diplomatiska allierade i fred, så länge övrig politik tillfredsställde Kina.

Riskspridning

Kinas handlingar kom givetvis inte som någon överraskning för DPP:s nya regering. Man var väl förberedd, och sjösatte redan i september 2016 en politisk doktrin vid namn New Southbound Policy. Syftet var att göra Taiwan mindre beroende av Kina genom att utöka samarbetet med arton andra länder i regionen, från Indien i nordväst till Nya Zeeland i sydost. Sydostasiatiska länder som Singapore och Vietnam var särskilt viktiga. Det utökade samarbetet gällde inte bara ekonomi utan även bland annat utbildning, teknologi och turism.

Strategin handlade helt enkelt om att lägga Taiwans ägg i flera korgar. Därför har exempelvis antalet turister till Taiwan slagit nya rekord, trots den drastiska minskningen av kinesiska besökare. 2019 slogs nytt rekord med 11,8 miljoner turister i Taiwan, varav mindre än en fjärdedel kom från Kina. Tack vare bland annat lättade visumkrav och ökad marknadsföring stod länder som Indonesien, Filippinerna och Vietnam för den största ökningen. Samma mönster har kunnat ses i allt från handel till akademiskt utbyte. Kinas andel minskar, samtidigt som totalen ökar. På mindre än tre år med New

Southbound Policy växte handeln med de arton länderna enligt officiella siffror med 22 procent. Antalet besökare växte med 58 procent, och direktinvesteringar med 60 procent.

Vid sidan av denna doktrin har Taiwan sedan 2016 utökat samarbetet med Japan och flera västdemokratier, avsaknaden av fulla diplomatiska relationer till trots. Särskilt har relationen med USA stärkts. Efter att Donald Trump valdes som president i december 2016, blev det stora rubriker när han plockade upp luren och accepterade ett gratulationsamtal från Tsai. Samtalet var anmärkningsvärt eftersom de båda ländernas ledare inte talat med varandra utan mellanhand sedan de diplomatiska förbindelserna bröts 1979.

Till skillnad från Chen Shui-bian, har Tsai också tillåtits besöka USA i samband med officiella resor till de få kvarvarande diplomatiska allierade i Central- och Sydamerika. Trump har också beviljat stora vapenaffärer med Tsai Ing-wens administration; bland annat sålde man nyligen stridsflygplan av modell F-16 till Taiwan för första gången sedan 1992.

Militära provokationer

Efter att den amerikanska kongressen 2017 möjliggjorde för amerikanska fartyg att anlöpa taiwanesiska hamnar, dundrade en kinesisk diplomat i Washington att Kina kommer attackera Taiwan "redan samma dag" som detta sker. Hans ord backades snart upp av både statliga medier och utrikesministeriets talespersoner. Året därpå genomförde kinesisk militär skarpa övningar bara 45 kilometer från den taiwanesiska ön Kinmen. Detta skedde i samband med att Kina höll sin största militärövning någonsin till sjöss, då landets första hangarfartyg seglade genom Sydkinesiska havet tillsammans med närmare 50 militära fartyg och 76 stridsflygplan.

Liknande militära provokationer har de senaste åren ökat i såväl antal som allvar. Våren 2019 flög två kinesiska stridsflygplan över gränsen till Taiwans luftrum i sydväst. De lämnade först efter tio minuters dödläge med de taiwanesiska plan som skickades upp för att möta dem. Händelsen ägde rum mindre än 20 mil från Taiwans fastland. Enligt landets officerare var beteendet mer aggressivt än tidigare, då kinesiska stridsflygplan i regel lämnar Taiwans luftrum

omedelbart efter att de gjort en markering genom att överträda det. Det blir dock allt svårare för Taiwan att hantera situationen på egen hand. Den kinesiska försvarsbudgeten är i dag mer än 20 gånger större än den taiwanesiska, och många analytiker tror att Kina har kapacitet att genomföra en lyckad invasion av landet inom tre till fyra år.

Sedan Tsai Ing-wen blev president och övergav 1992 års konsensus, har politiskt våld återigen visat sitt fula ansikte på Taiwan. Grupperingar som kriminella gäng och före detta militärer eller tjänstemän som är missnöjda med de ovannämnda pensionsreformerna har iscensatt flera våldsamma protester, med dussintals skadade poliser och journalister som följd. I flera fall har det uppdragats hur dessa grupper fått stöd från Kinas kommunistparti. I synnerhet har en partiorganisation vid namn Centrala enhetsfronten fått betydligt större resurser under Xi Jinpings styre, och används nu för att leta potentiella motståndare till Taiwans demokratiskt valda regering att samarbeta med.

Man går även hårdare fram mot taiwanesiska aktivister. 2017 grep kinesisk polis Lee Ming-cheh, under en mellanlandning på Macao på väg till Kina. I ett fall som i mångt och mycket påminner om det med den svenska förläggaren Gui Minhai, dömdes Lee till fem års fängelse för försök till omstörtande verksamhet. Även i detta fall var ett av de påstådda brotten att ha fört regimkritisk litteratur till Kina. Och liksom med Gui Minhai så hävdade Kinas regim att Lee är kinesisk medborgare, samt stoppade såväl familjebesök som juridisk assistans från att nå honom.

Dramatiskt mellanårsval

Som sagt så påminner taiwanesisk politik ofta om en pendel, styrd av förhållandet till Kina. Mellanårsval fungerar i sin tur ofta som en temperaturmätare för den sittande regeringen. Lokalvalen i november 2018 orsakade därför stor oro inom DPP. Partiet förlorade i 16 av landets 22 städer och distrikt. Kritiker menade att den slöa ekonomiska tillväxten berodde på försämrade relationer med Kina, vars alltmer repressiva handlingar också spred ångslan hos väljarkåren. Tsai Ing-wen avgick som partiordförande, och hennes premiärminister William Lai, som är känd för att arbeta för taiwanesisk självstän-

dighet, erbjöd sin avgång i ett försök att ta på sig ansvaret för resultatet.

Särskilt intressant var valutgången i mångmiljonstaden Kaohsiung, där DPP tidigare styrts oavbrutet i två årtionden. Utan större hopp om att vinna, ställde Kuomintang där upp med den tidigare relativt okända politikern Han Kuo-yu som kandidat till borgmästarposten. Han lovade att åter bringa välbefinnande till den slumrande hamnstaden, bland annat med en ekonomisk injektion genom utökat samarbete med Kina. Han Kuo-yus populistiska budskap och bombastiska stil vann honom en brakseger som skickade chockvågor genom hela Taiwans politiska landskap.

Medan Tsai Ing-wen nu fick kritik för att vara tråkig framstod Han Kuo-yu, med känslomässiga tal och högtravande drömmar, som raka motsatsen. Snart skulle de två göra upp i ett presidentval där relationen med Kina stod i större fokus än på mycket länge.

Kinas björntjänst (2018–2020)

Ett alltmer hotfullt Kina

Tsai Ing-wen visade sig vara en mer måttfull president än Chen Shui-bian. Relationen med Kina har präglats av försiktighet och noggranna överväganden, samtidigt som hon avstått från att driva frågan om självständighet på samma vis som Chen. Ett av Tsai Ing-wens bekymmer har de facto varit att hålla tillbaka fraktioner inom DPP som förespråkar större steg mot en taiwanesisk självständighetsförklaring.

Trots Tsai Ing-wens relativa måttfullhet har hoten från Kina ständigt trappats upp. Anledningen till detta finns att finna inom kinesisk politik, som under Xi Jinping blivit alltmer repressiv. Redan när han blev president 2013, sade Xi att Taiwan-frågan inte får förpassas till nästa generation. Sedan dess har presidenten investerat enorm prestige och stort politiskt förtroendekapital i frågan. Att bli den ledare som – från kommunistpartiets synvinkel – återförenar Kina genom att bringa Taiwan under kinesiskt styre, skulle utan tvivel ge honom en plats i partiets historieböcker bredvid Mao Zedong och Deng Xiaoping.

Under Ma Ying-jeous styre ansåg man att saker och ting gick åt rätt håll. Men sedan DPP tog makten, har en ökande otålighet kunnat anas från Peking. Något som märktes med all tydlighet 1 januari 2019, när Xi Jinping höll ett tal särskilt riktat till vad han kallade sina ”taiwanesiska landsmän”. Talet var fullt av illa förtäckta hot; Xi garanterade att ”alla nödvändiga medel” kommer användas för att få till en återförening, samt att militära medel inte är uteslutna. Han framhöll att man inte kommer ge utrymme för några så kallade separatistiska aktiviteter på Taiwan, samt att det kommer få katastrofala följder om ön ytterligare rör sig mot självständighet.

Efter piskan kom i sedvanlig ordning moroten. Xi lovade att tillgodose sina taiwanesiska landsmäns intressen och välmående, genom den politiska modellen ”ett land, två system” som implementerades i Hongkong när staden återigen blev kinesisk 1997. Detta är nu enda vägen framåt för att läka det ”historiska sår” som presidenten menade att Taiwans status utgör. Analytiker var snabba med att notera hur detta var första gången som Xi konkret föreslog en så

kallad återförening under ”ett land, två system”, vilket tydde på en växande otålighet från Kinas håll.

Tsai Ing-wen svarade lika snabbt som beslutsamt. I ett tal som sändes på taiwanesisk tv redan dagen därpå, avfärdade hon en återförening under ”ett land, två system” som omöjlig, eftersom förslaget inte har stöd hos väljarna. Hon underströk återigen att hennes regering inte erkänner 1992 års konsensus, och att Taiwans 23 miljoner invånare vill behålla sitt självstyre. Demokrati, underströk Tsai, utgör nu värderingar och en livsstil som öns befolkning värdesätter högt. Som lök på laxen uppmanade hon kinesiska myndigheter att visa mod nog att också ta Kina i en demokratisk riktning.

Hongkong förändrar spelplanen

Våren 2019 blev ännu ett bevis för hur snabbt saker och ting går i taiwanesisk politik. Efter mellanårsvalet låg vägen öppen för Kuo-mintang att vinna också presidentvalet i januari 2020. Opinionsundersökningar visade ett hopplöst lågt förtroende för Tsai Ing-wen. Hon utmanades dessutom internt av sin tidigare premiärminister, självständighetsivraren William Lai, som framtvingade primärval inom DPP och lovade ta ansvar för att Taiwan inte ska annekteras av Kina. Snart vann också den karismatiske Han Kuo-yu nomineringen som KMT:s presidentkandidat.

Tsai Ing-wen segrade visserligen mot William Lai i DPP:s primärval. Icke desto mindre hade splittringen skadat såväl partiet som hennes kandidatur. Våren 2019 var stödet för Han Kuo-yu som president upp till 15 procentenheter större i nationella väljarundersökningar. Men den så kallade Han-vågen som burit fram Han Kuo-yu skulle få ett abrupt slut under sommaren. Då gick nämligen miljontals invånare i Hongkong man ur huse för att protestera mot ett utlämningsavtal som stadens lokala myndigheter försökte driva genom en parlamentarisk bakdörr. Myndigheternas hårdföra hantering av de långdragna protesterna i Hongkong väckte ilska och framför allt rädsla på Taiwan. Det gick upp för allt fler taiwaneser att det var Kinas regim som styrde bakom kulisserna i Hongkong, samt att det inte går att lita på uppgörelser med kommunistpartiet.

Utvecklingen i Hongkong tog en allt större plats i valupptakten på Taiwan. Tsai Ing-wen visade konsekvens genom att från första

början stödjade demonstranternas krav. Under ett besök i USA framhöll hon ”ett land, två system” i Hongkong som ett bevis för att demokrati och diktatur aldrig kan samexistera. Hon lovade senare att Taiwan under hennes ledning aldrig kommer bli ett andra Hongkong, och uttryckte istället förhoppningar om att dagens Taiwan kan utgöra en modell för morgondagens Hongkong. Hennes utrikesminister Joseph Wu lät veta att de båda platsernas öden är sammanlänkade då de tvingas leva under kommunistpartiets skugga, men att Taiwan och Hongkong tillsammans ska gå segrande ur kampen.

Han Kuo-yus famlande utgjorde en klar kontrast. Till en början ville han inte alls uttala sig om protesterna i Hongkong med hänvisning till att han inte hade nog med kunskap om situationen. Senare uttryckte han förvisso stöd för demokrati och frihet i Hongkong, och sade till slut att ”ett land, två system” endast kommer införas i Taiwan över hans döda kropp. Men samtidigt beskyllde Han Kuo-yu DPP för att exploatera frågan till sin egen fördel.

Kinesiska cyberkampanjer

Men Hongkong var inte det enda frågetecknet kring Han Kuo-yus relation med ett alltmer hotfullt Peking. Under besök i Kina höll Han möten bakom stängda dörrar med högt uppsatta tjänstemän inom kommunistpartiet. Taiwans nationella säkerhetstjänst varnade inför presidentvalet vidare för omfattande kampanjer av påverkan och desinformation från Kina. Aktiviteterna innefattade allt från manipulering av medier till finansiering av Kinavänliga kandidater i det föregående mellanårsvalet.

Det var därför inte särskilt populärt när det kom fram i ljuset att Han Kuo-yu fick stor hjälp av kinesiska aktörer via internet och sociala medier för att ro hem borgmästarvalet i Kaohsiung. Bland andra Taiwan Public Opinion Foundation, ett företag som jobbar med big data, påpekade att de stora grupper och sidor som drev på Hans popularitet online inte skapats av anhängare i Taiwan. De hanterades av internetanvändare från Kina, vilka beskrevs som en ”professionell cybergrupp”. Hundratusentals hatkommentarer riktades mot kritiker av Han Kuo-yu eller andra politiska måltavlor. Den hotfulla tonen ledde bland annat till att en taiwanesisk generalkonsul i Osaka tog livet av sig samma år som mellanårsvalet ägde rum. Falska rapporter

hade spridits om hans oförmåga att hjälpa taiwaneser i Japan under en tyfon.

Ironiskt nog var det på Facebook – som ju är blockerat i Kina – som stora delar av cyberkampanjerna ägde rum. 97 procent av alla taiwanesiska internetanvändare är aktiva på Facebook, vilket är en av de högsta siffrorna i världen. Inför presidentvalet tog företaget därför flera konkreta steg för att motverka liknande aktiviteter. Facebook öppnade ett särskilt kontor i Taipei för att hantera frågor kring desinformation. Hundratals sidor och användare som stödde Han Kuo-yu och vars IP-nummer spårades till Kina stängdes ner.

Ändå fortsatte kampanjerna. I september i fjol visade exempelvis en studie från Göteborgs universitet att lilla Taiwan är det mest utsatta och sårbara landet i hela världen vad gäller desinformation. Docent Staffan Lindberg pekade ut Kina som den främsta boven i dramat. Enligt DPP spreds omkring 1 000 “falsa nyheter” om dagen från Kina inför presidentvalet. Det ledde bland annat till envisa rykten om ekonomisk hårdsmälta, eller att president Tsai Ing-wens examen är falsk.

Bland annat Utrikespolitiska institutet har talat om Sverige som en slags testballong för kinesisk påverkan, givet det diplomatiska bråket som uppstått kring fallet Gui Minhai. Inget som sker i Sverige kommer dock i närheten av vad Taiwans unga demokrati tvingas stå ut med. Geografisk och språklig närhet, samt faktumet att Kina gör anspråk på Taiwan, innebär att landet har hela Pekings väloljade propagandapparat att slåss emot.

Liksom är fallet med rysk påverkan, så har flera rapporter pekat ut hur Kinas mål i kampanjen mot Taiwan är att så split i samhället genom att undergräva förtroendet för det demokratiska samhället som helhet. Då Kina på grund av Taiwans internationella status tillåts härja relativt ostört, kan man här i relativ lugn och ro utveckla metoder för att använda i undermineringen av andra demokratier i framtiden.

En egen kulturell identitet

Från att ha avfyrat missiler inför valet 1996, har Kina nu alltså gått till att använda sig av mer sofistikerade metoder för att påverka taiwanesisk politik. Den främsta gemensamma nämnaren är miss-

lyckandet. För i januari 2020 blev Tsai Ing-wen den första presidenten att få över åtta miljoner röster, då hon med 57,1 av väljarnas stöd besegrade Han Kuo-yu med nästan 20 procentenheter. Det blev nu tydligt hur Kina – möjligen i ett infall av övermod – gjort sin samarbetspartner Kuomintang ett par riktiga björntjänster.

Först likställde Xi Jinping i det ovannämnda tv-talet 1992 års konsensus med ”ett land, två system”. Sedan körde man i Hongkong över samma politiska modell med en ångvält. Knappt tre månader innan valet visade en årlig undersökning från taiwanesiska myndigheter att 89,3 procent av befolkningen nu motsätter sig en union med Kina enligt devisen ”ett land, två system”. Det var en ökning med 13,9 procentenheter från samma undersökning året innan. Ekvationen blev minst sagt problematisk för Kuomintang och Han Kuo-yu, som gick till val på att acceptera 1992 års konsensus.

Det blev också knepigt för KMT att använda det gamla beprövade argumentet att partiet kan förbättra relationen med Kina, vilket skulle vara till gagn för Taiwans ekonomi. Dels började Taiwans ekonomi från 2019 att gå som tåget trots ett minskat beroende av Kina. Dels tvekade många väljare, med Hongkong i bakhuvudet, om huruvida regimen i Peking är pålitlig nog för att förtjäna ett större inflytande över landets ekonomi. Vidare var Han Kuo-yus kampanj konservativ i frågor som samkönade äktenskap och pensionsreformer, på ett vis som skrämde unga väljare på flykten en masse.

Det är tydligt att KMT måste omforma sitt budskap om man vill utmana DPP på nytt. Omedelbart efter valet påbörjades mycket riktigt en intern diskussion angående 1992 års konsensus. Är det verkligen klokt att hålla kvar vid en ljusskygg uppgörelse som innebär att Taiwan och Kina är en och samma nation?

Flera undersökningar angående kulturell identitet visar att det inte är särskilt rationellt. Opinionsinstitutet Taiwan Public Opinion Foundation har sedan 1991 frågat öns invånare huruvida de ser sig själva som taiwaneser eller kineser. Andelen svarande som ser sig själva som ”taiwaneser” har sedan starten vuxit från 13,5 procent till 83,2 procent i år. Svartalernativet ”kines” har däremot minskat från en högstanivå på 33,1 procent till 5,3 procent. (Övriga svarande ser sig själva som en mix av taiwanes och kines.)

Likaledes har National Chengchi University i Taipei sedan 1994

gjort undersökningar om invånarnas inställning i relationen till Kina. De som vill se Taiwan förklara sig självständigt har sedan dess ökat från 11,1 till 25,7 procent. Andelen som vill se en återförening med Kina har däremot under samma period minskat från exakt 20 till drygt 10 procent. I båda fallen är det yngre väljare som vill se ett större avstånd till Kina. De saknar i regel personliga eller känslomässiga band till det kinesiska fastlandet, och kan inte se någon anledning att överge de politiska och civila rättigheter som råder på Taiwan för att istället inkorporeras i världens största diktatur.

Omvärlden avgör

Men det är också upp till omvärlden huruvida vi vill slå vakt om Taiwans demokrati, eller fortsätta frysa ut landet internationellt till fördel för Kina. För att återkoppla till segertalet efter presidentvalet som nämndes i bokens inledning, så sträckte Tsai Ing-wen under detta tal ut en hand. Hon bad uttryckligen USA och EU, samt andra demokratiska länder och internationella organisationer med liknande värderingar, att utöka samarbetet med Taiwan, även om regimen i Peking motsätter sig detta.

Frågan ställdes på sin spets i början av år 2020 när det coronavirus som brutit ut i Kina långsamt började sprida sig över världen. Sedan Tsai Ing-wen blev president har kinesiska myndigheter helt blockerat landets närvaro i Världshälsoorganisationen (WHO). Trots sin position som viktig handels- och transporthubb, får Taiwan därmed inte ta del av viktig information från FN-organet, vilket medför stora risker för hela regionen. WHO lyssnade heller inte på varningar från Taiwan redan i december 2019 om att viruset kunde smitta mellan människor – varningar som läkare och visselblåsare även utfärdat i Kina men då tystats av polis och myndigheter.

Medan kinesiska myndigheter i inledningsskedet mörkade virusutbrottet, så lyckades Taiwan till omvärldens förundran att hålla antalet smittade till ett minimum, närheten till Kina och bannlysningen från WHO till trots. Med utbrottet av Sars (2002–2004) i färskt minne, agerade taiwanesiska myndigheter snabbt och resolut. Tidiga åtgärder inkluderade hemkarantän och omfattande testning av resenärer från Kina. Mjukvaror utvecklades för att fördela ansiktsmasker och annan utrustning samt undvika hamstring av

livsmedel. Ansvarig för många av dessa initiativ var Audrey Tang, världens första transsexuella minister och tillika en före detta data-hacker som sägs ha ett IQ på 180.

Efter virusutbrottet argumenterade länder som Japan och Kanada för att Taiwan måste tillåtas bli en del av Världshälsoorganisationen. I slutet av mars 2020 undertecknade Donald Trump Taiwan Allies International Protection and Enhancement Initiative, som tidigare samma månad röstats igenom i USA:s kongress med siffrorna 415 mot 0. Lagen är ämnad att stödja Taiwans deltagande i internationella sammanhang, och föreskriver att amerikanska tjänstemän löpande ska påtala sitt stöd för detta i den politiska dialogen med Peking. Kinas växande internationella påtryckningar mot Taiwan kallas i lagen för "mobbingtaktik".

Detta blev exempelvis utrikesminister Margot Wallström redan i december 2017 varse om, när hon sade att Sverige avser fortsätta arbeta för att Taiwan ska kunna delta i internationella organisationer och sammanhang. Kinas utrikesministerium avfärdade hennes hållning i hårda ordalag som oansvarig. Svenska medier och journalister som skrivit om Taiwan på ett sätt som inte faller Peking på läppen, har hängts ut och attackerats på den kinesiska ambassadens hemsida.

Alltså måste vi svenskar också förhålla oss till Pekings alltmer ambitiösa utfrysning av Taiwan, vare sig vi vill eller inte. Historiska museet och Sheraton i Stockholm är bara ett par exempel på institutioner och företag som blivit kontaktade av Kinas ambassad med krav på att ställa in evenemang relaterade till Taiwan. Och ofta får Kina sin vilja igenom, som när Skatteverket 2018 plötsligt ändrade benämning på Taiwan till "provins i Kina". Eller när SAS, som ett av flera flygbolag och hotellkedjor i en global kampanj från Pekings håll, samma år gjorde samma ändring. För den som inte lyder väntar repressalier i form av allehanda hinder för att verka på den attraktiva kinesiska marknaden.

Sedan den japanska ockupationen har otaliga taiwaneser offrat blod, svett och tårar för att förvandla landet till en av Asiens mest välfungerande demokratier. Även i dagens Taiwan är det tydligt hur befolkningen går samman när deras rättigheter är i fara, oavsett om det är Kuomintang eller Kina som utgör hotet. Det är på sin plats att

vi ställer oss samma fråga i Sverige. Borde vi bara handlingsförlamade se på då ett expansivt Kina försöker lägga beslag på Taiwan – eller vore det mer passande att använda vårt internationella inflytande för att samarbeta med andra demokratier i syfte att hjälpa den folkvalda regeringen i Taipei?

